

Bazy Danych

Model Relacyjny

Piotr Maciol
WMiP, KSiM,
<http://home.agh.edu.pl/~pmaciol/>
B5, pok. 606

Relacyjny model danych

- Relacyjny model danych jest obecnie najbardziej popularnym modelem używanym w systemach baz danych. Podstawą tego modelu stała się publikacja E.F. Codd z 1970r.
- Zauważył on, że zastosowanie struktur i procesów matematycznych w zarządzaniu danymi mogłoby rozwiązać wiele problemów trapiących ówczesne modele.
- W swej pracy *A relational model for large shared data banks* Codd zaprezentował założenia relacyjnego modelu baz danych, model ten oparł na teorii mnogości i rachunku predykatów pierwszego rzędu.

KSiM, WMiP, AGH

2

Relacyjny model danych

- W roku 1990 Codd opublikował artykuł „Relacyjny model zarządzania bazami danych: wersja 2”, rozszerzający poprzednie prace
- RMD oparty jest o algebrę relacji
- Podstawowe elementy modelu to
 - » relacje
 - » więzi

KSiM, WMiP, AGH

3

Podstawowe pojęcia w bazach danych:

- **encja** – relacja – klasa – tabela
 - » zbiór podobnych obiektów opisanych w jednolity sposób
- **krotka** – obiekt (instancja klasy) – rekord – wiersz
 - » zestaw wartości atrybutów opisujących jeden obiekt identyfikowany przez wyróżnione atrybuty lub nazwę
- **związek** – więź – asocjacja
 - » związek pomiędzy dwoma encjami (klasami) pokazujący jakie rekordy (obiekty) z jednej encji odpowiadają rekordom z drugiej i jaki jest charakter tej odpowiedniości
- **atrybut** – kolumna – pole
 - » pojedyncza dana wchodząca w skład krotki np. nazwisko studenta, nr ewidencyjny pracownika, wielkość zapasu czy rodzaj filmu.

KSiM, WMiP, AGH

4

Relacyjny model danych

- Podstawową strukturą danych jest **relacja** będąca podzbiorem iloczynu kartezjańskiego co najmniej dwóch wybranych zbiorów reprezentujących dopuszczalne wartości.

Niech $A_1 = [a, b, c]$, $A_2 = [x, y]$
 Wtedy $A_1 \times A_2 = \{(a, x), (a, y), (b, x), (b, y), (c, x), (c, y)\}$
 Przykładowe **relacje**, będące podzbiorem iloczynu kartezjańskiego $A_1 \times A_2$:

$$X = \{(a, x), (b, x), (c, x)\}$$

$$Y = \{(a, x), (a, y), (b, y)\}$$

elementy relacji są nazywane **krotkami**
- Relacja jest zbiorem krotek posiadających taką samą strukturę, lecz różne wartości.
- Każda krotka posiada co najmniej jeden atrybut.

KSiM, WMiP, AGH

5

Relacyjny model danych

- Każda relacja posiada następujące własności
 - » krotki są unikalne
 - » atrybuty są unikalne
 - » kolejność krotek nie ma znaczenia
 - » kolejność atrybutów nie ma znaczenia
 - » wartości atrybutów są atomowe
- Tworzenie modeli relacyjnych nazywane jest **modelowaniem związków encji**.

KSiM, WMiP, AGH

6

Postulaty Codd'a

KSIM, WIMiP, AGH

7

Postulaty Codd'a (1)

1. **Postulat informacyjny** – dane są reprezentowane jedynie poprzez wartości atrybutów w wierszach tabel,
2. **Postulat (gwarantowanego) dostępu** – każda wartość w bazie danych jest dostępna poprzez podanie nazwy tabeli, atrybutu oraz wartości klucza podstawowego,
3. **Postulat dotyczący wartości NULL** – dostępna jest specjalna wartość NULL dla reprezentacji wartości nieokreślonej jak i nieadekwatnej, inna od wszystkich i podlegająca przetwarzaniu,

KSIM, WIMiP, AGH

8

Postulaty Codd'a (2)

4. **Postulat dotyczący katalogu** – informacje o obiektach bazy danych tworzących schemat bazy danych są na poziomie logicznym zgrupowane w tabelę i dostępne w taki sam sposób jak każde inne dane.
5. **Postulat języka danych** – system musi dostarczać pełnego języka przetwarzania danych, który:
 - » charakteryzuje się liniową składnią,
 - » może być używany zarówno w trybie interaktywnym, jak i w obrębie programów aplikacyjnych,
 - » obsługuje operacje definiowania danych (łącznie z definiowaniem perspektyw), operacje manipulowania danymi (aktualizację, także wyszukiwanie), ograniczenia związane z bezpieczeństwem i integralnością oraz operacje zarządzania transakcjami (rozpoczynanie, zapis zmian i ponowny przebieg)

KSIM, WIMiP, AGH

9

Postulaty Codd'a (3)

6. **Postulat modyfikowalności perspektyw** – system musi umożliwiać modyfikowanie perspektyw, o ile jest ono semantycznie realizowane,
7. **Postulat modyfikowalności danych** – system musi umożliwiać operacje modyfikacji danych, musi obsługiwać operatory INSERT, UPDATE oraz DELETE,
8. **Postulat fizycznej niezależności danych** – zmiany fizycznej reprezentacji danych i organizacji dostępu nie wpływają na aplikacje,

KSIM, WIMiP, AGH

10

Postulaty Codd'a (4)

9. **Postulat logicznej niezależności danych** – zmiany wartości w tabelach nie wpływają na aplikacje,
10. **Postulat niezależności więzów spójności** (niezależność integralnościowa) – więzy spójności są definiowane w bazie i nie zależą od aplikacji,
11. **Postulat niezależności dystrybucyjnej** – działanie aplikacji nie zależy od modyfikacji i dystrybucji bazy,

KSIM, WIMiP, AGH

11

Postulaty Codd'a (5)

11. **Postulat bezpieczeństwa względem operacji niskiego poziomu** – operacje niskiego poziomu nie mogą naruszać modelu relacyjnego i więzów spójności.
12. **Reguła nieprowadzenia "działalności wywrotowej"**: jeśli system jest wyposażony w interfejs niskiego poziomu (operacje na pojedynczych rekordach), nie może być użyty do prowadzenia działalności wywrotowej (np. omijania zabezpieczeń relacyjnych lub ograniczeń integralnościowych)

KSIM, WIMiP, AGH

12

Postulaty Codd'a (6)

- Codd określił również 9 cech strukturalnych, 3 cechy integralnościowe oraz 18 cech manipulacyjnych, które także są wymagane. Codd swą listę 12 reguł rozszerzył do 333 w drugiej wersji modelu relacyjnego.

KSIM, WIMiP, AGH

13

Baza danych - relacja

Rozważmy relację, której **atrybutami** są nazwisko, imię, wiek. Relację tę można zapisać następująco:

PRAC <nazwisko, imię, wiek>

gdzie PRAC jest nazwą danej **relacji**.

A oto trzy **krotki** relacji PRAC:

<Kowalski, Jan, 36>

<Tomaszewski, Wojciech, 40>

<Wiśniewski, Marek, 50>.

KSIM, WIMiP, AGH

14

Zasady spełnione dla każdej relacji

- Każda relacja w bazie danych ma **jednoznaczną nazwę**,
- Każda kolumna (atrybut) w relacji ma jednoznaczną nazwę w ramach jednej relacji,
- Wszystkie wartości w kolumnie muszą być tego samego **typu**,
- Porządek kolumn w relacji nie jest istotny,
- Każdy wiersz w relacji musi być **różny**,
- Porządek wierszy nie jest istotny,
- Każde pole leżące na przecięciu kolumny/wiersza w relacji powinno zawierać **wartość atomową**

KSIM, WIMiP, AGH

15

Zbiór identyfikujący relacji

$$R = \{A_1, A_2, \dots, A_n\}$$

zbiór atrybutów

$$S \subseteq R$$

który **jednoznacznie identyfikuje** wszystkie krotki w relacji **R** w żadnej relacji o schemacie **R** nie mogą istnieć dwie krotki t_1 i t_2 takie, że

$$t_1[S] = t_2[S]$$

KSIM, WIMiP, AGH

16

(nad)Klucz

- Minimalny **zbiór identyfikujący**
- Taki zbiór atrybutów relacji, których kombinacje wartości **jednoznacznie identyfikują** każdą krotkę tej relacji a **żaden podzbiór** tego zbioru nie posiada tej własności
- W kluczu nie może zawierać się wartość NULL

KSIM, WIMiP, AGH

17

Klucz

- Klucz jest **kluczem prostym**, jeżeli powyżej opisany zbiór jest jednoelementowy - w przeciwnym razie mówimy o **kluczu złożonym**
- W ogólności, w relacji można wyróżnić wiele kluczy, które nazywamy **kluczami potencjalnymi (kandydującymi)**. Wybrany klucz spośród kluczy potencjalnych nazywamy **kluczem głównym (Primary Key PK)**

KSIM, WIMiP, AGH

18

Zależność funkcjonalna

- Atrybut B relacji R jest **funkcjonalnie zależny** od atrybutu A jeżeli dowolnej wartości a atrybutu A odpowiada nie więcej niż jedna wartość b atrybutu B

$$A \rightarrow B$$

KSIEM, WIMMUP, AGH

19

Zależność funkcjonalna

- Niech X i Y będą podzbiórami zbioru atrybutów relacji R

$$X \subseteq \{A_1 \dots A_N\}, \quad Y \subseteq \{A_1 \dots A_N\}$$

- podzbiór atrybutów Y **zależy funkcyjnie** od podzbioru atrybutów X , jeżeli nie jest możliwe, by relacja R zawierała dwie krotki mające składowe zgodne tzn. identyczne dla wszystkich atrybutów ze zbioru X i jednocześnie co najmniej jedną niezgodną składową dla atrybutów ze zbioru Y

KSIEM, WIMMUP, AGH

20

Zależność funkcjonalna

- Zbiór atrybutów Y jest w **pełni funkcjonalnie** zależny od zbioru atrybutów X w schemacie R , jeżeli:

$$X \rightarrow Y$$

i **nie istnieje**

$$X' \subset X \quad \text{takie, że} \quad X' \rightarrow Y$$

KSIEM, WIMMUP, AGH

21

Zależność funkcjonalna

- Zbiór atrybutów Y jest **częściowo funkcjonalnie** zależny od zbioru atrybutów X w schemacie R , jeżeli:

$$X \rightarrow Y$$

i **istnieje**

$$X' \subset X \quad \text{takie, że} \quad X' \rightarrow Y$$

KSIEM, WIMMUP, AGH

22

Zależność funkcjonalna

- Niech X , Y i Z będą trzema rozłącznymi podzbiórami atrybutów danej relacji
- Z jest **przechodnio funkcjonalnie zależny** od X , jeśli Z jest funkcjonalnie zależny od Y i Y jest funkcjonalnie zależny od X natomiast X nie jest zależny od Y i Y nie jest zależny od Z

KSIEM, WIMMUP, AGH

23

Zależność funkcjonalna

- Podzbiór atrybutów Y jest **wielowartościowo funkcjonalnie zależny** od podzbioru X w schemacie R , ($x \rightarrow y$) jeżeli dla dowolnej relacji r w schemacie R i dla dowolnej pary krotek t_1 i t_2 z relacji r istnieje taka para krotek że:

$$s_1[X] = s_2[X] = t_1[X] = t_2[X] \text{ i}$$

$$s_1[Y] = t_1[Y] \text{ i } s_1[R-X-Y] = t_2[R-X-Y] \text{ i}$$

$$s_2[Y] = t_2[Y] \text{ i } s_2[R-X-Y] = t_1[R-X-Y]$$

Z symetrii powyższej definicji wynika, że jeżeli w relacji $r(R)$ zachodzi $X \rightarrow Y$, to zachodzi również: $X \rightarrow [R-X-Y]$. Ponieważ $R-X-Y = Z$, Powyższy fakt zapisujemy czasami w postaci: $X \rightarrow Y \mid Z$.

KSIEM, WIMMUP, AGH

24

Zależność wielowartościowa

	X	Y	R-X-Y (Z)
krotka	lot	dzień	typ samolotu
t_1	106	poniedziałek	134
t_2	106	czwartek	154
s_1	106	poniedziałek	154
s_2	106	czwartek	134
	207	środa	747
	207	piątek	767

typ \rightarrow lot
typ \rightarrow dzień

typ \rightarrow lot | dzień

KSIM, WMIMP, AGH

25

Zależność wielowartościowa

$$t_1[X]=t_2[X]=s_1[X]=s_2[X]=(106)$$

$$s_1[Y]=t_1[Y]=(\text{poniedziałek}) \text{ i}$$

$$s_1[R-X-Y]=t_2[R-X-Y]=(154) \text{ i}$$

$$s_2[Y]=t_2[Y]=(\text{czwartek}) \text{ i}$$

$$s_2[R-X-Y]=t_1[R-X-Y]=(134)$$

KSIM, WMIMP, AGH

26

Trywialna zależność wielowartościowa

- Zależność wielowartościowa $X \rightarrow Y$ w relacji $r(R)$ nazywamy **zależnością trywialną**, jeżeli zbiór Y jest podzbiorem X , lub $X \cup Y = R$.
- Zależność nazywamy trywialną, gdyż jest ona spełniona dla dowolnej instancji r schematu R .

KSIM, WMIMP, AGH

27

Więzi

- **Więź (relationship)** to powiązanie pomiędzy parą tabel (relacji).
- Istnieje ona wtedy, gdy dwie tabele są połączone przez **klucz podstawowy i klucz obcy**. Każda więź jest opisywana przez typ więzi istniejący między dwoma tabelami, typ uczestnictwa oraz stopień uczestnictwa tych tabel.

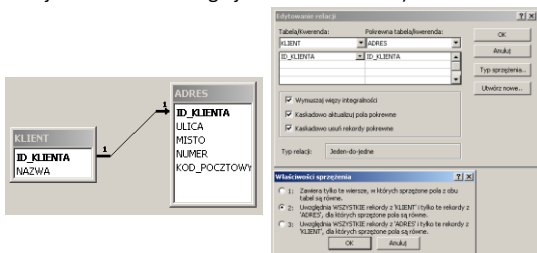
KSIM, WMIMP, AGH

28

Typy więzi

- **jeden-do-jednego** (jeżeli pojedynczemu rekordowi z pierwszej tabeli przyporządkowany jest najwyżej jeden rekord z drugiej tabeli i na odwrót)

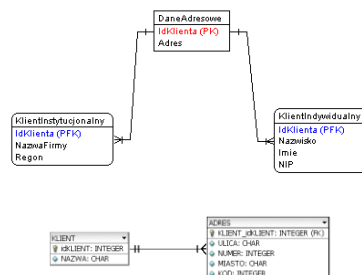
KSIM, WMIMP, AGH

29

Więź jeden-do-jednego

[1:1]

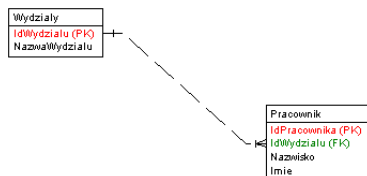
KSIM, WMIMP, AGH

30

Typy więzi

- **jeden-do-wielu** (jeżeli pojedynczemu rekordowi z pierwszej tabeli może odpowiadać jeden lub więcej rekordów z drugiej, ale pojedynczemu rekordowi z drugiej tabeli odpowiada najwyżej jeden rekord z tabeli pierwszej)

KSIM, WMiP, AGH

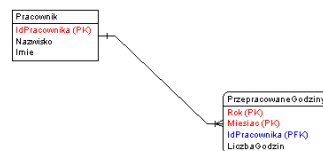
31

Więzi identyfikujące

- **Klucz obcy**, który jest składnikiem złożonego klucza głównego w relacji zależnej określanym jest mianem **klucza obcego głównego (Primary Foreign Key)** a tak zbudowana więź jest **więzią identyfikującą**

[1..1]

KSIM, WMiP, AGH

32

Obcy klucz główny (IdPracownika)

Rok	Miesiac	IdPracownika	LiczbaGodzin
2005	01	1	160
2005	01	2	150
2005	02	1	140
2005	02	2	160
Taki wiersz nie może się pojawić			
2005	01	1	140

KSIM, WMiP, AGH

33

Więź wiele-do-wielu (dane)

IdAgregatu	Maszyna	Data	IdPracownika	Nazwisko	Godziny
1	Piła	10.03.05	1	Kowalski	4
1	Piła	10.03.05	2	Lis	4
2	Tokarka	10.03.05	1	Kowalski	4
2	Tokarka	10.03.05	3	Kot	8
1	Piła	11.03.05	1	Kowalski	8
2	Tokarka	11.03.05	3	Kot	2
2	Tokarka	11.03.05	2	Lis	6

KSIM, WMiP, AGH

34

Więź wiele-do-wielu

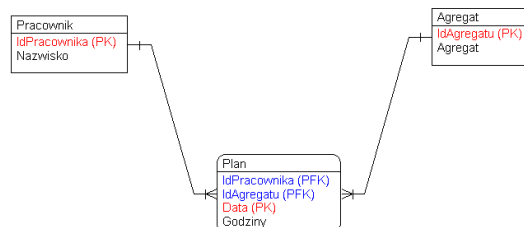
- Na jednej maszynie mogą pracować różni pracownicy, np. na maszynie **Piła** 10. marca pracowało dwóch pracowników
- Jeden pracownik może pracować na wielu maszynach, np. **Kowalski** pracował 10. marca na **Piła** i **Tokarce**)

KSIM, WMiP, AGH

35

Więź wiele-do-wielu

KSIM, WMiP, AGH

36

Więź wiele-do-wielu (po rekonstrukcji)

IdAgregatu	Data	IdPracownika	Godziny
1	10.03.05	1	4
1	10.03.05	2	4
2	10.03.05	1	4
2	10.03.05	3	8
1	11.03.05	1	8
2	11.03.05	3	2
2	11.03.05	2	6

KSIM, WMiUP, AGH

37

Podstawowe zagadnienia algebry relacji

KSIM, WMiUP, AGH

38

Model relacyjny:

- Baza danych przedstawiona jest w postaci tablic dla encji, związków i ich atrybutów.
- Tablice, a tym samym cała baza danych, mogą być interpretowane jako relacje w sensie matematycznym. Również operacje w bazie danych – jako operacje na relacjach.
- Podstawą modelu jest algebra relacji opisująca te operacje i ich własności.
- **Algebra relacji stanowi również podstawę języków DDL i DML w tym SQL.**

KSIM, WMiUP, AGH

39

Relacja (przypomnienie):

- Dane są zbiory A_1, A_2, \dots, A_n , relacją r nazywamy dowolny podzbiór $A_1 \times A_2 \times \dots \times A_n$
- Relacja jest zbiorem krotek (a_1, a_2, \dots, a_n) , gdzie każde $a_i \in A_i$

» Np.

$customer-name = \{Jones, Smith, Curry, Lindsay\}$
 $customer-street = \{Main, North, Park\}$
 $customer-city = \{Harrison, Rye, Pittsfield\}$

$r = \{(Jones, Main, Harrison), (Smith, North, Rye),$
 $(Curry, North, Rye), (Lindsay, Park, Pittsfield)\}$

jest relacją określoną na
 $customer-name \times customer-street \times customer-city$

KSIM, WMiUP, AGH

40

Model relacyjny danych:

- A_1, A_2, \dots, A_n oznaczają atrybuty.
- $R = (A_1, A_2, \dots, A_n)$ jest schematem relacji R .
 - » Np.

$Customer-schema = (customer-name, customer-street, customer-city)$
- $r(R)$ oznacza instancję r relacji o schemacie R .
 - » Np.

$customer (Customer-schema)$
- $t = (a_1, a_2, \dots, a_n), t \in r$ oznacza krotkę relacji $r(R)$.

KSIM, WMiUP, AGH

41

Model relacyjny danych (c.d.):

- Aktualna wartość relacji (**instancja relacji**) może być przedstawiona w formie tabeli, której:
 - » kolumny odpowiadają **atrybutom**,
 - » nagłówek odpowiada **schematowi relacji**.
- Elementy relacji - **krotki** są reprezentowane przez wiersze tabeli.

customer-name	customer-street	customer-city
Jones	Main	Harrison
Smith	North	Rye
Curry	North	Rye
Lindsay	Park	Pittsfield

customer

KSIM, WMiUP, AGH

42

Złączenie naturalne:

- polega na połączeniu w pary tych krotek z relacji **R** i **S**, które mają **identyczne wartości dla wszystkich wspólnych atrybutów** i jest oznaczane $R \bowtie S$
- w rezultacie powstaje relacja, której schemat zawiera atrybuty relacji **R** i relacji **S**, przy czym wspólna część uwzględniana jest tylko raz

Student	Przedmiot	Semestr	Ocena
Adam Kot	Matematyka	I	3,0
Adam Kot	Fizyka	II	4,0
Jan Pies	Matematyka	I	2,0

Przedmiot	Semestr	Prowadzący
Matematyka	I	Prof. Wilk
Fizyka	II	Prof. Zajac
Matematyka	II	Prof. Kos

Student	Przedmiot	Semestr	Ocena	Prowadzący
Adam Kot	Matematyka	I	3,0	Prof. Wilk
Adam Kot	Fizyka	II	4,0	Prof. Zajac
Jan Pies	Matematyka	I	2,0	Prof. Wilk

KSIM, WMIMP, AGH

49

Typy złączeń:

- **złączenie wewnętrzne** (inner join) – w relacji wynikowej występują wyłącznie te krotki, które spełniają warunek złączenia
- **złączenie lewostronne zewnętrzne** (left outer join) – zawiera wszystkie krotki **R** uzupełnione krotkami **S** spełniającymi warunek
- **złączenie prawostronne zewnętrzne** (right outer join) – zawiera wszystkie krotki **S** uzupełnione krotkami **R** spełniającymi warunek
- **złączenie zewnętrzne pełne** (full outer join) – zawiera wszystkie krotki **R** oraz **S** uzupełnione wartościami typu **NULL** gdy do danej krotki nie pasuje żadna krotka z drugiej relacji
- **złączenie zewnętrzne typu union** – zawiera wszystkie krotki **R** nie pasujące do żadnej krotki **S** uzupełnione krotkami **S** nie pasującymi do żadnej krotki **R**

KSIM, WMIMP, AGH

50

Złączenie teta

- polega na złączeniu dwóch relacji **R** i **S** w iloczyn kartezjański i wyborze z niego tych krotek, które spełniają wyrażenie warunkowe na parze lub zbiorze par atrybutów z **R** i **S** i jest oznaczane symbolem $R \bowtie_C S$ lub $R \bowtie_{\theta} S$, gdzie θ lub **C** to wyrażenia logiczne

KSIM, WMIMP, AGH

51

Złączenie teta

R

Towar	Data_Od	Data_do	Cena
mąka	1.01.2004	31.01.2004	2,00
mąka	1.02.2004	31.03.2004	2,10
mąka	1.04.2004		2,05

S

Towar	Data	Ilość
mąka	15.03.2004	10

 $R \bowtie_C S$

R.Towar	Data_Od	Data_do	Cena	S.Towar	Data	Ilość
mąka	1.02.2004	31.03.2004	2,10	mąka	15.03.2004	10

$C = (R.Towar = S.Towar \text{ AND } Data \geq Data_Od \text{ AND } Data \leq Data_Do)$

KSIM, WMIMP, AGH

52

Równozłączenie

- to szczególny przypadek złączenia teta, w którym warunek ma charakter równości wybranych atrybutów obu relacji
- powtarzające się kolumny opisujące atrybuty z warunku złączenia są pomijane

KSIM, WMIMP, AGH

53

Równozłączenie

R

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
żłom	

S

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

 $R \bowtie R.Klient = S.Kontrahent S$

Towar	Klient	Miasto
stal	Exbud	Kielce
cegła	PBS	Kraków

KSIM, WMIMP, AGH

54

Złączenie lewostronne zewnętrzne

$$R$$

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
złom	

$$S$$

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

$$R \bowtie_{R.Klient=S.Kontrahent} S$$

Towar	Klient	Miasto
stal	Exbud	Kielce
cegła	PBS	Kraków
złom		

KSIM, WIMiP, AGH

55

Złączenie prawostronne zewnętrzne

$$R$$

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
złom	

$$S$$

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

$$R \bowtie_{R.Klient=S.Kontrahent} S$$

Towar	Klient	Miasto
stal	Exbud	Kielce
cegła	PBS	Kraków
	PHS	Tarnów

KSIM, WIMiP, AGH

56

Złączenie zewnętrzne pełne

$$R$$

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
złom	

$$S$$

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

$$R \bowtie_{R.Klient=S.Kontrahent} S$$

Towar	Klient	Miasto
stal	Exbud	Kielce
cegła	PBS	Kraków
złom		
	PHS	Tarnów

KSIM, WIMiP, AGH

57

Złączenie zewnętrzne typu union

$$R$$

Towar	Klient
stal	Exbud
cegła	PBS
złom	

$$S$$

Kontrahent	Miasto
Exbud	Kielce
PBS	Kraków
PHS	Tarnów

$$R \bowtie_{R.Klient=S.Kontrahent} S$$

Towar	Klient	Miasto
złom		
	PHS	Tarnów

KSIM, WIMiP, AGH

58

Przemianowanie:

- zmienia nazwę relacji i ewentualnie nazwy atrybutów (kolumn) w relacji i jest oznaczane

$$\rho_{S(A_1, A_2, \dots, A_n)}(R)$$

- » w tym przypadku relacja R zostanie przemianowana na S a atrybuty otrzymają nazwy A_1, A_2, \dots, A_n

KSIM, WIMiP, AGH

59